Mihaela Gheorghe

OBSERVAȚII ASUPRA VARIANTELOR -(Ț)IUNE / -(Ț)IE ÎNREGISTRATE ÎN DOOM[2]

1. PREAMBUL

Tema concurenței dintre cele două variante s-a bucurat de atenția a numeroşi lingvişti, perspectiva analizei fiind fie etimologică (Oprea 1992–1993), fie tipologică (Niculescu 1978), fie normativă (Iordan 1947: 187–189), fie descriptivă şi cu accent pe dinamica uzului (Pană Dindelegan 2008, Zafiu 2003 şi 2007).

După cum se arată în lucrările amintite, încă din prima jumătate a secolului al XX-lea, neologismele latino-romanice cu terminația *-(ț)iune*[1] au fost înlocuite în bună măsură de variantele cu *-(ț)ie*, din rațiuni de consolidare a unui tipar flexionar (Pană Dindelegan 2008: 491) ori din rațiuni stilistice (Iordan 1947), dublate uneori chiar de considerente „estetice" (Zafiu 2003 şi 2007). În paralel, statutul în uz al acestor neologisme a fost pus în umbră de infinitivul lung (v. concurența dintre *abolițiune* vs *abolire*; *exterminațiune* vs *exterminare*, care a favorizat impunerea infinitivului lung, dicționarele marcând variantele cu *-(ț)iune* ca rare sau livreşti).

Nu lipsesc însă nici situațiile în care limba a reținut ambele forme, ca o consecință a specializării lor semantice (*diviziune // divizie*; *fracțiune // fracție*; *porție* // *porțiune*) sau stilistice (*chestie / chestiune, nație / națiune, misie / misiune* etc.).

Dincolo de aceste situații, este de aşteptat să se înregistreze încă, pentru unele forme, şi semne ale unei etape de tranziție, în care coexistă variante libere, nediferențiate (cel puțin deocamdată) semantic ori stilistic. Mai ales asupra statutului acestor dublete ne vom îndrepta atenția aici, lucrarea de față repunând în discuție raportul dintre *-(ț)iune* şi *-(ț)ie* în româna actuală, prin confruntarea deciziilor normative ale DOOM[2] cu uzul actual al variantelor, aşa cum rezultă din analiza de corpus[2].

---

[1] Am asimilat aici şi formele cu *(s)iune / (s)ie.* De asemenea, precizez că nu am avut în vedere etimologia termenilor, ci strict variația sufixelor / a terminațiilor.

[2] Am utilizat mai ales corpusul *RoTenTen16* (2,64 miliarde de cuvinte), parte a bazei de date lexicografice multilingve *Sketch Engine*, cu ajutorul căruia am efectuat testele de frecvență pentru toate formele cu *-(ț)iune* / *-(ț)ie.* Pentru unele forme am utilizat şi corpusul *EUR-Lex Romanian 2/2016* (337 de milioane de cuvinte), aparținând de asemenea bazei de date *Sketch Engine*, şi corpusul *CoRoLa* (peste 1 miliard de cuvinte). Pentru scorurile de frecvență obținute cu cele din urmă, am adăugat alături de indicele numeric şi indicele C, respectiv Lex (de exemplu: $X_{(nC/Lex)}$). Cele nemarcate sunt extrase din corpusul *RoTenTen16*.

LR, LXVIII, nr. 4, p. 501–510, Bucureşti, 2019

BDD-A31567 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:36 UTC)

2. VARIAȚIA *-(Ț)IUNE* / *-(Ț)IE* ÎN DOOM[2]

Inventarul substantivelor cu terminația *-(ț)iune* din DOOM[2] cuprinde în total 251 de forme[3]: (i) **pentru 206 dintre acestea**, dicționarul nu înregistrează nicio formă corespondentă cu *-(ț)ie*; cu excepția a 5 forme nou introduse, lista acestor termeni coincide cu cea din DOOM[1]; (ii) **pentru alte 32 de forme** se regăsesc în dicționar şi variantele cu terminația *-(ț)ie*, marcate drept cuvinte-titlu distincte, adesea însoțite de indicații privind specializarea lor semantică; (iii) **dubletele** pe care DOOM[2] le plasează în categoria variantelor libere sunt mult mai puțin numeroase decât dubletele etimologice specializate semantic, şi anume 13 perechi de termeni[4]: *ablație* / ***ablațiune****; abstracție* / ***abstracțiune****; aducție* / ***aducțiune****; chestie* / ***chestiune****; !dicție* / ***dicțiune****; !direcție*$_2$ / ***direcțiune****; funcție*$_2$ / ***funcțiune****; glaciație* / ***glaciațiune****; interglaciație* / ***interglaciațiune****; nervație* / ***nervațiune****;* ***radiotransmisiune*** */ !radiotransmisie; !transmisie* / ***transmisiune***$_1$; ***!vexațiune*** */ vexație*.

Dacă avem în vedere cele trei subclase în care am grupat termenii extraşi din dicționarul normativ, am putea conchide că procesul de selecție şi/sau de specializare semantică a variantelor cu *-(ț)iune* vs *-(ț)ie* se află în româna de astăzi într-un stadiu foarte avansat: pe de o parte, avem un număr mare de forme unice (206) şi un număr relativ redus de forme specializate (32), pe de altă parte, avem un set foarte limitat de variante libere, care în majoritate privilegiază variantele reduse, adică pe cele cu *-(ț)ie* (11 din 13).

3. ANALIZA DE CORPUS

Pentru a verifica stadiul actual al uzului acestor forme, am interogat baza de date *Sketch Engine* (corpusul *RoTenTen16*) pentru frecvența celor 251 de cuvinte-titlu cu terminația *-(ț)iune* înregistrate în DOOM[2], verificând totodată existența şi, după caz, şi frecvența variantelor cu *-(ț)ie*.

[3] Referitor la inventarul de forme, în DOOM[2] s-au luat decizii care privesc, raportat la DOOM[1], pe de o parte introducerea unor termeni neînregistrați anterior în dicționarul normativ: (i) *demipensiune, euroobligațiune, presesiune, probațiune, pulsiune,* respectiv (ii) *conversie*, *decorațiune, depresie, emisie, extensie, frecție, inscripțiune, migrațiune, obligațiune, ocluzie, posesie,* pe de altă parte, modificări ale deciziilor din ediția anterioară. De exemplu, pentru *ocluziune* s-a adăugat indicația semantică („închidere a unui orificiu") şi s-a inclus varianta *ocluzie,* pentru care se indică un context specializat (~ *intestinală*), iar *preciziune*, care apărea în DOOM[1] numai cu formă de plural şi era glosat cu sensul de „lămuriri", apare acum şi cu formă de singular şi cu indicația *(înv.)*. În privința variantelor libere discutate sub (iii), s-au produs modificări pentru 4 dintre ele: s-au introdus ca variante libere pe poziția întâi formele *dicție* şi *direcție*$_2$ (cu sensul de „conducere a unei instituții"), iar pe poziția a doua formele *radiotransmisie* şi *vexație*, cel din urmă fiind marcat ca *(înv.)*.

[4] În transcrierea variantelor libere am păstrat ordinea din DOOM[2], pentru că, prin convenție, aceasta indică şi recomandarea normativă. Se observă că numai în două cazuri este privilegiată varianta cu *-(ț)iune*: *radiotransmisiune* şi *vexațiune*.

BDD-A31567 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:36 UTC)

3.1. Rezultatele analizei aplicate primei categorii (forme unice în DOOM^2) arată că din totalul formelor unice cu *-(ț)iune*, pentru 89 de forme (43%) există în corpus atestări pentru varianta cu *-(ț)ie*[5]. Pentru 29 dintre acestea, ocurențele variantei cu *-(ț)ie* sunt chiar mai numeroase, egale sau aproape egale[6] cu ale variantei normate, pe care o concurează puternic: *aspersiune*$_{(184)}$ / ***[aspersie]***$_{(253)}$; *avulsiune*$_{(3)}$ / ***[avulsie]***$_{(35)}$; *benedicțiune*$_{(10)}$ / ***[benedicție]***$_{(10)}$; *compresiune*$_{(2157)}$ / ***[compresie]***$_{(9419)}$; *contențiune*$_{(4)}$ / ***[contenție]***$_{(133)}$; *cremațiune*$_{(2)}$ / ***[cremație]***$_{(8)}$; *decompresiune*$_{(109)}$ / ***[decompresie]***$_{(920)}$; *deflexiune*$_{(58)}$ / ***[deflexie]***$_{(129)}$; *devoluțiune*$_{(10)}$ / ***[devoluție]***$_{(16)}$; *electrocuțiune*$_{(1)}$ / ***[electrocuție]***$_{(9)}$; *elecțiune*$_{(23)}$ / ***[elecție]***$_{(493)}$; *eluțiune*$_{(2)}$ / ***[eluție]***$_{(7)}$; *eversiune*$_{(20)}$ / ***[eversie]***$_{(19)}$; *flexiune*$_{(761)}$ / ***[flexie]***$_{(1304)}$; *extroversiune*$_{(20)}$ / ***[extroversie]***$_{(23)}$; *fonațiune*$_{(0)}$ / ***[fonație]***$_{(41)}$; *imersiune*$_{(1444)}$ / ***[imersie]***$_{(1230)}$; *introversiune* $_{(76)}$ / ***[introversie]***$_{(79)}$; *profanațiune*$_{(0)}$ / ***[profanație]***$_{(1)}$; *radioemisiune*$_{(9)}$ / ***[radioemisie]***$_{(57)}$; *regresiune*$_{(295)}$ / ***[regresie]***$_{(2061)}$; *remisiune*$_{(613)}$ / ***[remisie]***$_{(1149)}$; *reversiune*$_{(17)}$ / ***[reversie]***$_{(65)}$; *submersiune*$_{(33)}$ / ***[submersie]***$_{(138)}$; *supresiune*$_{(9)}$ / ***[supresie]***$_{(398)}$; *uzurpațiune*$_{(2)}$ / ***[uzurpație]***$_{(5)}$; *volițiune*$_{(3)}$ / ***[voliție]***$_{(5)}$.

Pentru 12 forme (reprezentând 5,85% din totalul formelor cu *-(ț)iune*) s-au înregistrat în corpusul de 2,65 de miliarde de cuvinte mai puțin de 10 ocurențe (pentru ambele variante – şi pentru cea normată şi pentru cea neînregistrată[7] în DOOM^2): *coposesiune*$_{(0)}$ / ***[coposesie]***$_{(1)}$; *demolițiune*$_{(1)}$ / ***[demoliție]***$_{(1)}$; *detersiune*$_{(1)}$ / ***[detersie]***$_{(1)}$; *depravațiune*$_{(0)}$ / ***[depravație]***$_{(1)}$; *dilațiune*$_{(0)}$ / ***[dilație]***$_{(1)}$; *exterminațiune*$_{(1)}$ / ***[exterminație]***$_{(1)}$; *importațiune*$_{(1)}$ / ***[importație]***$_{(1)}$; *indicțiune*$_{(4)}$ / ***[indicție]***$_{(1)}$; *ingresiune*$_{(5)}$ / ***[ingresie]***$_{(1)}$; *manumisiune*$_{(1)}$ / ***[manumisie]***$_{(1)}$; *sumisiune*$_{(8)}$ / ***[sumisie]***$_{(1)}$; *sustracțiune*$_{(0)}$ / ***[sustracție]***$_{(2)}$.

Utilizând conjugat trei funcții ale corpusului electronic – concordanțierul (*Concordance*), dicționarul (*Thesaurus*) şi funcția de comparație (*Word Sketch Difference*) – am identificat pentru 11 forme (care reprezintă 5,36% din totalul formelor cu *-(ț)iune*) semne ale specializării[8] variantelor cu *-(ț)iune* vs *-(ț)ie*: *ambarcațiune*$_{(10.462)}$ / ***[ambarcație]***$_{(408)}$ (navigație); *avulsiune*$_{(3)}$ (juridic) / ***[avulsie]***$_{(35)}$ (medicină); *diversiune*$_{(10.458)}$ / ***[diversie]***$_{(20)}$ (medicină); *eroziune*$_{(9317)}$ / ***[erozie]***$_{(4)}$ (medicină); *excluziune*$_{(3551)}$ / ***[excluzie]***$_{(3)}$ (medicină, sociologie); *flexiune*$_{(761)}$ (lingvistică, fizică) / ***[flexie]***$_{(1304)}$ (medicină, sport); *incluziune*$_{(11.677)}$ / ***[incluzie]***$_{(28)}$; *locațiune*$_{(1022)}$ / ***[locație]***$_{(2)}$; *subdiviziune*$_{(3698)}$ / ***[subdivizie]***$_{(134)}$ (economie, administrație); *retroversiune*$_{(213)}$ / ***[retroversie]***$_{(56)}$ (medicină); *reversiune*$_{(17)}$ / ***[reversie]***$_{(65)}$ (medicină).

[5] Variantele atestate în corpus, dar care lipsesc din DOOM^2 sunt marcate prin caractere aldine şi prin paranteze pătrate.

[6] În această situație sunt variantele *benedicțiune / [benedicție]*, cu număr egal de ocurențe şi *eversiune / [eversie]* şi *imersiune / [imersie]*, în cazul cărora atestările variantei cu *-(ț)iune* sunt comparabile cantitativ cu cele ale variantei indicate de DOOM^2 drept formă unică.

[7] Se observă chiar că pentru unii termeni (*coposesie, depravație, dilație, sustracție*) nu s-a înregistrat în corpus nicio atestare a variantei din DOOM^2.

[8] Variantele neînsoțite de indicația unui limbaj special sunt atestate în contexte generale, nespecializate.

BDD-A31567 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:36 UTC)

Alte 37 de forme cu *-(ț)ie* (18,04%) sunt atestate accidental ca variante ale celor cu *-(ț)iune*. Cele din urmă au o prevalență netă în corpus, însă rezultatele sunt interesante pentru că demonstrează vitalitatea[9] tendinței de scurtare a formei: *abluțiune(35)* / ***[abluție](2)***; *afecțiune(95.748)* / ***[afecție](4)***; *aversiune(4590)* / ***[aversie](2)***; *coliziune(14.314)* / ***[colizie](1)***; *coluziune(21)* / ***[coluzie](1)***; *comprehensiune(751)* / ***[comprehensie](3)***; *concrețiune(292)* / ***[concreție](2)***; *confesiune(18.698)* / ***[confesie](24)***; *consemnațiune(124)* / ***[consemnație](1)***; *convicțiune(11)* / ***[convicție](8)***; *coroziune(9420)* / ***[corozie](8)***; *deriziune(266)* / ***[derizie](1)***; *devoțiune(945)* / ***[devoție](1)***; *digresiune(827)* / ***[digresie](3)***; *distorsiune(6819)* / ***[distorsie](31)***; *efuziune(1253)* / ***[efuzie](13)***; *elocuțiune(17)* / ***[elocuție](8)***; *emersiune(25)* / ***[emersie](4)***; *evicțiune(118)* / ***[evicție](1)***; *expansiune(29.435)* / ***[expansie](6)***; *facțiune(2732)* / ***[facție](2)***; *genuflexiune(349)* / ***[genuflexie](12)***; *imperfecțiune(4657)* / ***[imperfecție](7)***; *indiviziune(3722)* / ***[indivizie](1)***; *narațiune(6498)* / *[narație]**(44)***; *omisiune(8390)* / ***[omisie](26)***; *opresiune(2549)* / ***[opresie](9)***; *privațiune(1356)* / ***[privație](8)***; **probațiune(2171)* / ***[probație](3)***; *procesiune(11088)* / ***[procesie](12)***; *radiodifuziune(6827)* / ***[radiodifuzie](2)***; *redempțiune(27)* / ***[redempție](1)***; *subversiune(549)* / ***[subversie](2)***; *succesiune(31403)* ***[succesie](6)***; *supraimpresiune(13)* / ***[supraimpresie](1)***; *televiziune(548557)* / ***[televizie](66)***; *transgresiune(142)* / ***[transgresie](28)***; *versiune(230860)* / ***[versie](4)***.

Un caz special îl reprezintă perechea *națiune(51758)* / ***[nație](8063)***, în care varianta neînregistrată de DOOM[2] (considerându-se, probabil, că este învechită sau se regăsește numai în registrul familiar) are un număr foarte mare de atestări în corpus, în toate registrele limbii.

Restul de 116 forme cu *-(ț)iune* înregistrate în DOOM[2] pentru care nu am găsit atestări ale unei variante cu *-(ț)ie* au următoarea ierarhie de frecvență, așa cum a rezultat din interogarea corpusului: **(a) forme foarte rare (0 - 10 ocurențe)**, care ar trebui poate eliminate din dicționarul normativ: *abolițiune(0), aflicțiune(0), agnațiune(0), amplexiune(0), coempțiune(0), cognațiune(0), electrostricțiune(0), evecțiune(0), evulsiune(0), expuncțiune(0), hipotracțiune(0), inflicțiune(0), interversiune(0), obtuziune(0), radiostațiune(0), recognițiune(0), redhibițiune(0), reostricțiune(0), reprehensiune(0), reprobațiune(0), stricțiune(0), tergiversațiune(0); adempțiune(1), eluviune(1), exacțiune(1), fluxiune(1), incorecțiune(1), interpretațiune(1), preterițiune(1), prevaricațiune(1), suprafuziune(1); adjoncțiune(2); circumvalațiune(2), concusiune(2), dezerțiune(2), magnetostricțiune(2), obversiune(2); admonițiune(4); descensiune(4); recțiune(4); sedițiune(4); perempțiune(5); solifluxiune(6); sufuziune(8); coraziune(8); abstențiune(9); prelecțiune(9)*; **(b) forme cu uz limitat (11 – 5 000 de ocurențe)**: *abraziune(3237); alocuțiune(3948); anexiune(161); antifricțiune(55); aprehensiune(321); aserțiune(1866); cauțiune(2914); circumvoluțiune(237); comisiune(302); contagiune(1853); contorsiune(220); delațiune(1018); disensiune(3993); eliziune(11);*

[9] De remarcat formele *versie* și *televizie*, identificate mai ales în contexte familiare (*reporterițe de televizie*, *studio de televizie*, *(...) ce versie a acestui soft „extreme sample converter" merge și pentru tyros3 sau 4?*), dar și în contexte din alte registre: *rachete cu televizie* (mil.) sau *manevre obstetricale (de ex. versie externă) sau traumatism abdominal* (med.).

BDD-A31567 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:36 UTC)

euroobligațiune$_{(192)}$; exhaustiune$_{(11)}$; fideiusiune$_{(149)}$; fisiune$_{(1269)}$; imixtiune$_{(3847)}$; inacțiune$_{(282)}$; inflexiune$_{(2499)}$; injoncțiune$_{(27)}$; joncțiune$_{(1722)}$; legiune$_{(1346)}$; micțiune$_{(286)}$; mixtiune$_{(16)}$; persuasiune$_{(3524)}$; perversiune$_{(3440)}$; poțiune$_{(254)}$; preempțiune$_{(843)}$; *presesiune$_{(37)}$; *pulsiune$_{(288)}$; rebeliune$_{(4811)}$; recluziune$_{(669)}$; resciziune$_{(70)}$; retorsiune$_{(310)}$; retrocesiune$_{(27)}$; sciziune$_{(1004)}$; secesiune$_{(1686)}$; subpresiune$_{(111)}$; subtensiune$_{(66)}$; suprapresiune$_{(784)}$; supratensiune$_{(1657)}$; torsiune$_{(3178)}$* şi **(c) forme frecvente în uz (peste 5000 de ocurențe): *acțiune$_{(428244)}$; adeziune$_{(9627)}$; agresiune$_{(30083)}$; ascensiune$_{(30302)}$; coeziune$_{(19017)}$; compasiune$_{(21314)}$; defecțiune$_{(9679)}$; *demipensiune$_{(7567)}$; evaziune$_{(47098)}$; ficțiune$_{(13019)}$; fuziune$_{(38374)}$; gestiune$_{(5138)}$; interacțiune$_{(21933)}$; leziune$_{(65863)}$; mențiune$_{(28144)}$; moțiune$_{(20992)}$; noțiune$_{(33376)}$; opțiune$_{(84594)}$; presiune$_{(246862)}$; recesiune$_{(27893)}$; repercusiune$_{(6423)}$; represiune$_{(8407)}$; reuniune$_{(59363)}$; sancțiune$_{(56943)}$; tensiune$_{(177777)}$; tracțiune$_{(14200)}$; uniune$_{(282124)}$; viziune$_{(136217)}$.*

3.2. Pentru cea de-a doua categorie, a cuvintelor înregistrate de DOOM^2 ca dublete specializate, am utilizat funcțiile de concordanțier (*Concordance*) şi de procesare a structurilor gramaticale (*Word Sketch*) incluse în instrumentul *Sketch Engine*. Datele obținute arată pentru unele perechi o dinamică mai accentuată a contextelor decât cea indicată în dicționarul normativ. Din rațiuni de spațiu, voi ilustra această analiză numai pentru 4 din cele 32 de perechi de forme din DOOM^2.

3.2.1. *casație* (organ judecătoresc) // *casațiune* (piesă muzicală, anulare, lichidare). Am interogat baza de date pentru sintagma [*_substantiv de casație / casațiune*] şi au rezultat contextele: *curte/instanță de ~*; *scop/drept/regim de ~*; *recurs în ~*, în care s-a înregistrat o preferință marcată pentru varianta cu ***casație***: *curte/instanță de ~$_{(16657)\ /\ (615Lex)\ /\ (19C)}$*; *recurs în ~ $_{(282)\ /\ (40Lex)\ /\ (9C)}$*; *scop/drept/regim de ~$_{(0)\ /\ (3C)}$*. Contextele cu ***casațiune*** sunt mai puțin numeroase: *curte/instanță de ~$_{(22)\ /\ (0\ Lex)\ /\ (0C)}$*; *recurs în ~$_{(1)\ /\ (0\ Lex)\ /\ (0C)}$*. Nu a rezultat niciun context pentru sensul „piesă muzicală”. În concluzie, analiza de corpus sugerează următoarea soluție normativă[10]: ***casație*** (organ judecătoresc, anulare, lichidare) ***/ casațiune$_1$*** (înv.) // ***casațiune$_2$*** (piesă muzicală).

3.2.2. *confuzie* (încurcătură) // *confuziune* (stingere a unei obligații). Pentru ***confuziune***, analiza corpusului a relevat utilizarea lui în contexte juridice: *confuziune$_{(64)\ /\ (7Lex)}$*, în care, de fapt, semnificația termenului nu este aceea de „stingere a unei obligații”, ci de „fuziune” de patrimoniu sau de statut şi care poate avea, printre altele, şi consecința stingerii unor obligații: *obligațiile se sting prin plată, prin novațiune, prin remitere voluntară, prin compensație,* ***prin confuziune****, prin pierderea lucrului, prin anulare sau resciziune, prin efectul condiției rezolutorii şi prin prescripție* (Codul Civil, art. 1091). Cu acest sens regăsim termenul *confuziune* şi în alte contexte decât cele juridice: *stare de fuziune şi* ***confuziune*** *între subiect şi mediul lui ambiant* (CoRoLa); *ceea ce Paul Virilio prezintă ca fuziune /* ***confuziune*** *actual-virtual* (CoRoLa). În acelaşi timp, corpusul a oferit şi exemple pentru *confuziune* ca variantă a lui *confuzie,* mai ales în contexte

[10] Aceasta corespunde, de altfel, şi înregistrării din MDN.

BDD-A31567 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:36 UTC)

ironice (30 de contexte în *RoTenTen16* şi 7 contexte în *CoRoLa*): *scuzați de ~ / eroare de ~ / produce ~ şi tevatură / ~ mentală / ~ organizatorică*), rezultate ce sugerează o posibilă reorganizare a descrierii uzului celor două variante: ***confuzie / confuziune*** (înv.) („încurcătură”) // ***confuziune*** („identitate, suprapunere, fuziune”).

3.2.3. **conversie* (recalificare) // *conversiune* (schimbare). Şi în cazul acestei perechi de variante înregistrate în DOOM[2] ca variante specializate semantic, corpusul arată o altă dinamică. Am interogat corpusul pentru contexte de tipul [*_substantiv de conversie / conversiune*].

Rezultatele pentru ***conversie*** arată că termenul-vedetă are în toate cele 9004 contexte sensul de „schimbare” (indicat în DOOM[2] numai pentru *conversiune*): *coeficient de ~(44); comision de ~(84); dispozitiv de ~(44); eficiență de ~(23); enzimă de ~(1055); factor de ~(225); kit de ~(49); lege de ~(30); lentilă de ~(65); metodă de ~(44); perioadă de ~(360); plan de ~(24); randament de ~(26); rată de ~(1855); simptom de ~(22); tabel(ă) de ~(28); titlu de ~(132); tulburare de ~(35)* etc. Numai în 4% dintre aceste contexte *conversie* trimite la sensul particular de „schimbare a calificării”, adică „recalificare”: *program(ă) / curs de ~(364) (profesională)*.

Pentru ***conversiune*** am identificat în corpus 103 ocurențe în structura [*_substantiv de conversiune*]. Centrele de sintagmă nominală coincid în mare măsură cu cele din contextele lui *conversie*: *tabel(ă) / preț / lege / procent / proces / program / rată / regulă / strategie*. Concluzia la care conduce acest test este că nu se poate vorbi (încă) de o specializare semantică a variantelor ***conversie // conversiune***.

3.2.4. **emisie* (emitere) // *emisiune* (program radio, TV). Pentru analiza acestui dublet, am rafinat interogarea bazei de date pentru cele 74 248 de contexte în care apare ***emisie***, pentru a le extrage pe cele în care se actualizează sensul asociat radioteleviziunii. 2 861 de ocurențe (17,3%) din totalul de 16 513 contexte identificate în corpus pentru structura [*_substantiv de emisie*] trimit la această semnificație: *an(302) / antenă(146) / drept(135) / frecvență(48) / licență(840) / minut(106) / oră(369) / regie(111) / regizor(69) / spațiu(259) / studio(68) / timp(293) / zi(115) de ~*. De asemenea, din cele 406 contexte cu gruparea [_ *în emisie*], 80,5% – în cifre absolute, 327 – se referă la transmisiuni radio/TV. Interogarea corpusului pentru structura [*emisie de _substantiv*] a furnizat 28 459 de contexte, majoritatea cu nominale precum: *dioxid de carbon, gaze, carbon, noxe, oxizi, poluanți* etc. Într-o serie restrânsă de contexte (0,22%), *emisie (de)* se asociază însă şi cu nominalele *televiziune (analogică / terestră)(18) / monedă(24) / obligațiuni(21)*.

Pe de altă parte, ***emisiune*** apare în corpus în 292 896 de contexte. Am rafinat căutarea pentru secvența [*emisiune de _substantiv*] şi am identificat 33 342 de contexte. În 6341 dintre acestea, termenul trimite la sensul „emitere”: *~ de acțiuni*(641); *~ de bancnote*(67); *~ de certificate de trezorerie(214)*; *~ de (euro)bonduri*(356); *~ de instrumente financiare(83)*; *~ de monedă(277)*; *~ de obligațiuni*(2980); *~ de timbre / mărci*(647); *~ de titluri(1015); ~ de valori(61)*.

BDD-A31567 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:36 UTC)

Aşadar, constatăm că, pe de o parte, forma ***emisie*** tinde să se specializeze în anumite contexte pentru sensul de „transmisie de radioteleviziune” (v. structurile de forma [*_substantiv de emisie*] şi [*_ în emisie*] inventariate mai sus), pe de altă parte, ***emisiune*** are un sens specializat diferit de „program radio, TV” („punerea în circulație a unor instrumente de valoare”). Aşadar, situația actuală a acestor variante ar putea fi descrisă astfel: ***emisie*$_1$ / *emisiune*$_1$** („emitere”) // ***emisie*$_2$** (în sintagmele *în / de* **~) / *emisiune*$_2$** („transmisiune / program radio, TV”).

3.3. Pentru categoria variantelor libere indicate de DOOM^2, am efectuat teste de frecvență care au produs următoarele rezultate: *ablație*$_{(245)}$ / *ablațiune*$_{(18)}$; *abstracție*$_{(3493)}$ / *abstracțiune*$_{(205)}$; *aducție*$_{(46)}$ / *aducțiune*$_{(1530)}$; *chestie*$_{(205.077)}$ / *chestiune*$_{(108.390)}$; *!dicție*$_{(1336)}$ / *dicțiune*$_{(170)}$; *!direcție*$_{(56.956)}$ / *direcțiune*$_{(1417)}$; *funcție*$_{(494.871)}$ / *funcțiune*$_{(25.349)}$; *glaciație*$_{(13)}$ / *glaciațiune*$_{(391)}$; *interglaciație*$_{(1)}$ / *interglaciațiune*$_{(0)}$; *nervație*$_{(0)}$ / *nervațiune*$_{(8)}$; *!radiotransmisiune*$_{(4)}$ / *radiotransmisie*$_{(6)}$; *!transmisie*$_{(52.442)}$ / *transmisiune*$_{(3761)}$; *!vexațiune*$_{(8)}$ / *vexație*$_{(3)}$.

Scorurile obținute arată că o serie de forme sunt extrem de rare în ambele ipostaze, au sub 10 ocurențe (ceea ce reprezintă mai puțin de 0,01% din corpus, conform scorului calculat automat, raportat la cele 2,65 miliarde de cuvinte): *interglaciație / interglaciațiune; nervație / nervațiune; !radiotransmisiune / radiotransmisie*[11] şi *!vexațiune / vexație*.

De asemenea, testele au arătat că pentru 9 din cele 13 perechi de variante, cu excepția lui *aducțiune*[12]*, glaciațiune*, *nervațiune* şi *vexațiune* predomină cele cu terminația *-(ț)ie*. Inclusiv în cazul perechii *chestie*$_{fam}$ */ chestiune*, care în dicționar se înregistrează ca variante condiționate stilistic, forma cu *-ie* este prevalentă în corpus şi se întâlneşte masiv nu numai în texte din subcorpusul informal (alcătuit din forumuri şi bloguri), ci şi în cel jurnalistic[13].

Tot din rațiuni de spațiu, voi prezenta şi în această secțiune numai o parte dintre analizele de corpus efectuate pentru perechile de variante, selectându-le pe cele trei care au în DOOM^2 indicații de uz contextual.

3.3.1. ***abstracție /(lucru abstract) abstracțiune (dar numai: a face abstracție)***. Prelucrarea datelor oferite de corpus a arătat că, deşi uzul normat pentru *abstracție* se restrânge la gruparea locuțională *a face abstracție*, pe lângă

[11] Față de DOOM^1, *radiotransmisie* a trecut pe poziția a doua în DOOM^2, dar corpusul arată că, deşi nesemnificativă, diferența de scor este în favoarea acestei variante.

[12] Acest fapt se poate explica prin uzul restrâns al acestor termeni, specializați pentru semnificația ştiințifică consolidată de multă vreme. Surprinzător este, totuşi, cazul lui *aducție,* care apare în contexte specializate din domeniul medical numai de 6 ori (din 46 de intrări). Am remarcat că în limbajul medical, în cazul altor dublete se manifestă o puternică tendință de reducere a variantei cu *-(ț)iune.* Exemplele din corpus pentru varianta *aducție* sunt: *brațul să fie fixat într-o poziție neutră sau într-o uşoară* ***aducție****;* ***aducție*** *şi inversie a antepiciorului şi mediopiciorului; sunt contraindicate mişcările de* ***aducție****; aparatul de* ***aducție*** *a gambelor; muşchiul pectineu are o slabă acțiune de* ***aducție****; muşchiul aductor lung are acțiune de* ***aducție****, flexie şi rotație a coapsei.*

[13] De exemplu: ***chestia*** *cu imaginea României e o obsesie a lui Klaus Iohannis*; *e foarte atractivă* ***chestia*** *asta, din punct de vedere politic* etc.

BDD-A31567 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:36 UTC)

cele 2 518 contexte care se supun acestei restricții, se înregistrează şi 915 construcții (adică 26% din totalul de 3 493 de atestări ale formei) în care *abstracție* este utilizat autonom: *nivel / capacitate / proces de ~*; *~ lirică / pură / a formei* etc. De remarcat că scorul de frecvență a termenului *abstracție* utilizat cu sensul de „lucru abstract" este de patru ori mai mare decât a termenului *abstracțiune.* Aşadar, restricția de sens pentru *abstracție* ar trebui eliminată.

3.3.2. ***!direcție₂***[14] ***/(înv.) direcțiune (conducere a unei instituții)***. Instrumentul *Word Sketch* al bazei de date cu care am lucrat a confirmat preferința uzului pentru forma *direcție,* raportat la numărul de ocurențe ale formei *direcțiune*. Dincolo de aceasta, corpusul a pus în evidență o anumită distribuție contextuală a celor doi termeni. Forma *direcție* se întrebuințează în sintagme care desemnează denumirea unor diviziuni de specialitate, administrative sau teritoriale ale diverselor instituții: *~ agricolă / apelor / (de) cultură / economică / (de) finanțe / fiscală / județeană / juridică / națională / regională / rutieră / sanitar-veterinară / (de) sănătate publică / silvică / (de) sport / tehnică / teritorială*, fiind mai rar utilizat pentru a desemna persoanele din conducerea respectivei organizații. Varianta *direcțiune* pare să se specializeze pentru acest sens. O altă observație care se impune este legată de mențiunea de uz asociată în DOOM[2] variantei *direcțiune₍înv.₎.* Această formă apare în numeroase contexte în care determinativul genitival este un nume de instituție contemporană, ceea ce arată că termenul nu este resimțit de vorbitori ca învechit: *~ drumurilor / filarmonicii / institutului / liceului / poliției / postului de televiziune / spitalului / şcolii / teatrului / vămilor* etc.

3.3.3. ***!funcție₂ / funcțiune***. Pentru această pereche de variante am verificat distribuția câtorva sensuri secundare mai frecvente ale lui *funcțiune*. Am urmărit contextele în care apare cu semnificația „acțiune / funcționare": *a (se) afla /da / intra / lăsa / pune / repune / ține în ~*, respectiv *a ieşi / opri / retrage / scoate / din ~* etc., pentru care se înregistrează 5498 de atestări (21% din total), respectiv „destinație": *~ de birou / comercială / de cazare / de grădiniță / de locuință / mixtă / sportivă / turistică* etc., pentru care am identificat 6803 construcții (reprezentând 27% din totalul atestărilor termenului).

Se găsesc în corpus câteva tipare clişeizate, în care intră ambele forme. În unele contexte se manifestă o netă preferință pentru varianta redusă: *stat de* ***funcțiuni₍307₎*** / ***funcții₍1614₎***; *exercitarea* ***funcțiunii₍40₎*** / ***funcției₍1769₎***, în altele însă predomină varianta cu *-(ț)iune)*: *în exercițiul* ***funcțiunii₍404₎*** / ***funcției₍208₎***.

4. CONCLUZII

Analiza de corpus pe care am efectuat-o aici pentru a verifica distribuția formelor cu *-(ț)iune* / *-(ț)ie* în româna de astăzi este departe de a fi exhaustivă, însă considerăm că este suficient de concludentă pentru a susține ideea că, mai ales în

[14] Pentru *direcție₁,* dicționarul normativ indică sensul: *(orientare în spațiu, sistem mecanic etc.).*

BDD-A31567 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:36 UTC)

privința adoptării şi adaptării neologismelor, decizia normativă trebuie confruntată cu uzul, prin consultarea unui număr consistent de date. Deja de câteva decenii, băncile electronice de text s-au dovedit a fi instrumente prețioase, care îi pot furniza lingvistului date bogate, obiective şi procesabile rapid. Chiar dacă româna nu dispune încă de un corpus electronic de varietatea, de dimensiunile şi de complexitatea celor mai performante corpusuri (cum este, de pildă, *British National Corpus*), considerăm că şi instrumentele pe care le avem la dispoziție astăzi (chiar dacă ele cuprind texte compilate preponderent din Internet) pot fi utilizate cu succes pentru analize ale uzului actual al limbii. Din prelucrarea şi interpretarea datelor furnizate de *Sketch Engine* – corpusul de limbă română *RoTenTen16* şi corpusul *EUR-Lex Romanian 2/2016* – şi, parțial, *CoRoLa*, au rezultat soluții de normare diferite de cele propuse în DOOM[2] şi chiar ajustări ale unor glosări ale termenilor. Totodată, analiza de corpus a confirmat şi tendința înregistrată încă de la începutul secolului trecut în concurența celor două clase de variante avute în vedere aici.

SURSE

CoRoLa = Corpus de referință pentru româna actuală (http://corola.racai.ro)
Sketch Engine (https://www.sketchengine.eu)

BIBLIOGRAFIE

DOOM[1] = Mioara Avram (redactor responsabil), *Dicționar ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române*, Bucureşti, Editura Academiei, 1982.

DOOM[2] = Ioana Vintilă-Rădulescu (coord.), *Dicționar ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române*, ediția a II-a, revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2005.

Niculescu 1978 = Alexandru Niculescu, *Individualitatea limbii române între limbile romanice*, 2, Bucureşti, Editura Ştiințifică.

Pană Dindelegan 2008 = Gabriela Pană Dindelegan, „Concurența *-(ț)iune* ~ *-(ț)ie*; stadiul actual al fenomenului", în *Studii şi cercetări lingvistice*, LIX, 2, p. 489–501

Oprea 1992-1993 = Ioan Oprea, „Istoria adaptării împrumuturilor româneşti care au corespondente latineşti în *-(t)io, -(t)ionis*", în *Anuarul de lingvistică şi istorie literară*, vol. XXXIII, p. 81–131.

Iordan, 1943, [2]1947 = Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a „greşelilor"*, Iaşi, Institutul de Arte Grafice A. Țerek.

Zafiu 2003 = Rodica Zafiu, „Propozițione", în *România literară*, nr. 33, 2003.

Zafiu 2007 = Rodica Zafiu, „Criterii estetice în normarea limbii române", în Camelia Stan, Rodica Zafiu, Alexandru Nicolae (editori), *Studii lingvistice, Omagiu profesoarei Gabriela Pană Dindelegan, la aniversare,* Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti, p. 457–473.

BDD-A31567 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:36 UTC)

A NOTE ON THE VARIANTS ENDING IN *-(Ț)IUNE / -(Ț)IE* RECORDED IN DOOM$_2$

(Abstract)

The paper reports the results of a research regarding the competition between the nominal suffixes *-(ț)iune* and *-(ț)ie,* on the basis of a corpora study of present-day Romanian. The corpus analysis showed that (i) some of the nouns exclusively recorded in DOOM^2 with the ending *-(ț)iune* are actually massively employed with the ending *-(ț)ie* (which are not recorded by the normative dictionary), and (ii) the trend that manifested in Romanian for almost a century, favouring the ending *-(ț)ie,* is also supported by the results of the frequency tests applied to the free variants indicated in DOOM^2.

Cuvinte-cheie: analiză de corpus, normă lingvistică, terminațiile substantivale *-(ț)iune / -(ț)ie*.
Keywords: corpus analysis, linguistic norm, noun suffixes *-(ț)iune / -(ț)ie*.

Facultatea de Litere,
Universitatea Transilvania din Braşov
Braşov, Bd. Eroilor nr. 25
Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13
m.gheorghe@unitbv.ro

BDD-A31567 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:36 UTC)